

Historia regionu

Autor: Irena Harasimowicz

Krajna to region historyczny w północno-zachodniej części Polski na pograniczu Wielkopolski z Pomorzem o burzliwej historii. Nazwa regionu pochodzi od historycznego położenia Krajny na rubieży, tj. na krańcu, kraju.

Z uwagi na korzystne warunki naturalne, jak bliskość rzeki czy urodzajność gleb, nastąpiło rychłe zasiedlenie tego terenu. Trwałe życie osiadłe jest datowane na tym obszarze od VI-V w. p.n.e.. W okresie powstania ustroju feudalnego oraz polskiej państwowości, ziemie Pomorza wcielono do Polski. Niedługo zaś po śmierci Bolesława Chrobrego Polska utraciła ten obszar. W roku 1106 rozpoczęto walki o odzyskanie Nakła, Czarnkowa i Ujścia. Przyłączenie Pomorza do Polski nastąpiło w latach 1113 – 1122 po zwycięstwie Bolesława Krzywoustego. Od tego czasu na Pojezierzu Krajeńskim zaczęła się osiedlać ludność z Wielkopolski i umocniły się związki z tą dzielnicą Polski. Po Bolesławie Krzywoustym Krajną władał Mieszko Stary i jego następcy.

Czy wiesz, że...

W dwunastym wieku przez Dużą Cerkwicę wiodła Wielka Droga (Via Magna), szlak bursztynowy nad Bałtyk. Tradycja podaje, że Św. Wojciech w swej podróży misyjnej do Prus przejeżdżał przez Dużą Cerkwicę, i że zwłoki przewożone do Polski - do Gniezna, spoczywały właśnie tutaj przez pewien czas. Stara, drewniana dzwonnica upamiętnia legendę o pobycie w Cerkwicy św. Wojciecha.

Pierwszy raz Krajna (Crayen) została wspomniana w dokumencie wydanym w Pyzdrach przez Przemysła II w 1286 r. Krajna przyłączona do Wielkopolski weszła w skład archidiecezji gnieźnieńskiej. Po śmierci Przemysła II (1296) tereny między Drawą i Gwdą wcielono do Nowej Marchii. Władysław Łokietek władał powiatami nakielskim i kozińskim, po zabójstwie Wacława II odzyskał Pomorze Gdańskie i Krajnę. W XIV w. Krajna wielokrotnie musiała się bronić przed Zakonem Krzyżackim, a kiedy część tego obszaru zajęli Krzyżacy, ziemia złotowska stała się najdalej wysuniętym na północ krańcem Polski. W XV i XVI w. przybywali tu Czesi i Niemcy (Brandenburczycy) uciekający przed prześladowaniami na tle religijnym, a także Żydzi. Skutkowało to różnorodnością etniczną, językową, kulturową i wyznaniową mieszkającej tu ludności.

Czy wiesz, że...

12 września 1454 r. mieszkańcy Dużej Cerkwicy byli świadkami tzw. paktów cerkwickich króla Kazimierza Jagiellończyka i szlachty, na mocy których król pozbawiony został prawa powoływania pospolitego ruszenia i nakładania podatków bez zgody sejmików. Stąd też szlachta polska ruszyła na zakon krzyżacki i stoczyła bitwę pod Chojnicami.

Rozwój tych terenów zakłócił potop szwedzki (1655 - 1660), kiedy to Karol Gustaw zajął Krajnę. Wkroczenie wojsk polskich pod dowództwem Stefana Czarnieckiego powoduje ponowny powrót terenów pod władanie polskie. Wojna północna w latach 1700-1721 stała się przyczyną ogromnych spustoszeń, głodu, epidemii czarnej ospy oraz upadku gospodarki. W miastach liczba ludności zmniejszyła się o ok. 70%, na wsiach o 50%. Rozwój własności folwarcznej przyczynił się do zubożenia ludności chłopskiej, wzrostu pańszczyzny i liczby latyfundiów.

Po I rozbiore Polski Krajna została odcięta od Wielkopolski i znalazła się w państwie pruskim, w którym należała do dwóch prowincji: Pomorze i Prusy Zachodnie. Obowiązek służby w armii pruskiej spowodował dezercję poborowych z Krajny do Polski oraz pozbywanie się przez właścicieli dóbr ziemskich. Skutkiem tych procesów był znaczny napływ ludności niemieckiej na miejsce polskiej.

W latach 1807-1815 południowo-wschodnią część Krajny przyłączono do Księstwa Warszawskiego, natomiast Złotowskie pozostało w obrębie Prus, a więc Krajna została przedzielona granicą państwową. Po kongresie wiedeńskim w latach 1815-1915 znajdowała się pod zaborem pruskim razem z Wielkim Księstwem Poznańskim. Działy tu różne organizacje polskie, przede wszystkim Związek Polaków w Niemczech, polskie biblioteki, banki, kółka rolnicze, chóry. Polacy żyjący na ziemiach Krajny usilnie sprzeciwiali się germanizacji. Na ziemiach nadnoteckich w 1906 r. strajkowała młodzież polska, która chciała uczyć się języka polskiego i religii po polsku. Od grudnia 1918 do lutego 1919 w trakcie powstania wielkopolskiego próba oswojenia Krajny nie powiodła się. W 1919 r. ustalają się granice polsko-

niemieckie. Polsce przypadła tylko wschodnia część Krajny, zachodnia weszła natomiast do prowincji niemieckiej (Marchii Granicznej Poznańsko-Zachodniopruskiej) ze stolicą w Pile. Krajniacy nie zrezygnowali z walki o swe prawa. W wielu miastach powstały Towarzystwa Młodzieży Polskiej. W Złotowie w 12.X. 1923 została utworzona V dzielnica Polaków w Niemczech, której głównym zadaniem była walka o egzystencję narodową i obronę przed wpływami germanizacyjnymi.

W 1939 r. na terenach Krajny prowadzone były działania wojenne, już pierwszego dnia została opanowana jej wschodnia część przez wojska lądowe 4 armii generała Hansa von Kluge. Na mocy dekretu Hitlera Krajnę wcielono do Rzeszy. Doszło wówczas do licznych prześladowań i masowych mordów na Polakach krajeńskich.

Po zakończeniu II wojny światowej Krajna w całości znalazła się w państwie polskim.

Czy wiesz, że...

Modlitewnik z 1741 r. i mały kościółek z muru pruskiego pod wezwaniem św. Wojciecha z dziewiętnastego wieku, to cenne zabytki ziemi krajeńskiej.

Zamarte stało się znaną na Kaszubach i na Krajnie miejscowością słynącą z cudownej figurki Matki Bożej znalezionej w tajemniczych okolicznościach przez miejscowych pastuszków. Według tradycji, po bitwie pod Grunwaldem w 1410 r. komtur krzyżacki polecił zbudować kaplicę dla słynącej cudami figurki. W starej kronice Bernardynów Zamarckich odnotowano wiele przypadków cudownych uzdrowień.

Najciekawszymi zabytkami Krajny są klasztor pobernardyński z osiemnastego wieku i kościół barokowy, który z uwagi na znaczne wartości zabytkowe i rangę artystyczną, wystrój i wyposażenie stanowią bardzo cenny dorobek krajeńskiej kultury. W podziemiach kościoła znajdują się grobowce dawnych właścicieli Zamartego – Grabowskich. Słynny pałac w Zamartem ma podziemne przejście- do wschodniego skrzydła klasztoru. To podziemne przejście osnute jest legendą i wielką tajemnicą.

Z Krajny wywodzą się lub związali się z tą ziemią wielcy Polacy: Stanisław Staszic, Jan Bocheński, Michał Drzymała, Adam Mickiewicz, błogosławiona Józefa Budzik z Płocicza. Stanisław Staszic, syn pilskiego burmistrza organizował życie naukowe w porozbiorowej ojczyźnie. Jan Bocheński – rówieśnik Staszica, był propagatorem utworzenia dla zdolnych dzieci chłopskich instytutu politechnicznego. Na Krajnie swoje ostatnie lata życia spędził obrońca ludu krajeńskiego Michał Drzymała – wielkopolski chłop z Podgradowic, które dzisiaj nazywają się Drzymałowo. Michał Drzymała zamieszkał w Grabównie koło Miasteczka Krajeńskiego. Zmarł w kwietniu 1937r., został pochowany na cmentarzu w Miasteczku Krajeńskim. Pośmiertnie przyznano mu Krzyż Oficerski Polonia Restituta. W Grabównie, w XVIII-wiecznym dworcu, obecnie mieści się Izba Pamiątek. Postawa Drzymały stała się dla ówczesnych Polaków symbolem oporu i obrony przed antypolską polityką władz pruskich, które zamierzały pozbawić Polaków własności ziemi.

Tu na Krajnie, w miejscowości Samostrzel, w klasycystycznym pałacu, którego mury zdradzają dawniejszy rodowód, w 1831 roku gościł prawdopodobnie Adam Mickiewicz. Na wieści z kraju o powstaniu listopadowym, Mickiewicz z Rzymu przez Genewę, Paryż, Drezno przedziera się do granic Polski. Wówczas po raz ostatni był w kraju. Nie zdążył jednak poeta zamienić pióra na karabin, bowiem powstanie już dogorywało. Spotkał się z bratem Franciszkiem, wysłuchał opowieści uczestnika powstania listopadowego – przyjaciela Stefana Garczyńskiego. Wtedy też zrodził się pomysł napisania poematu "Reduta Ordon". Mickiewicz przebywa w dworach szlacheckich, ukryty wobec władz pruskich pod pseudonimem Adam Muhl. Bohdan Zaleski pisał po latach do syna poety: "...Słuchał potocznej, żywej polszczyzny, tłukł się polskimi gośćmi, jeździł od dworu do dworu. Znowu zetknął się ze szlacheckim obyczajem, trwającym niezmiennie w ziemiańskich domach. Ojciec twój wydumał tam "Pana Tadeusza" i zaczął go od opisu dworu szlacheckiego w Polsce".

Warto obejrzeć pamiątki, które pozostały w domu rodzinnym błogosławionej Józefy Budzik z Płocicza. Matka Maria Teresa – Apostołka Miłości, bo tak właśnie nazywają ją mieszkańcy Płocicza, jest chlubą ziemi krajeńskiej. Czy wiesz, że... Nierozzerwalnie z Płociczem związany jest św. Wawrzyniec, opiekun i patron wsi. Figura umieszczona jest na rozstaju dróg, na wzgórzu na znak jego opieki nad wsią i jej mieszkańcami.

Źródła:

Elżbieta Dzikowska, Odkrywamy Krajnę, [w:] tejże, Groch i kapusta, czyli podróżuj po Polsce, Warszawa 2005, s. 228-251.

Adam Dylewski, Krajna, [w:] tegoż, Wielkopolska, Warszawa 2007, s. 124-127.

Historia Pomorza, red. Gerard Labuda, t. 1-3, Poznań 1969-1993.

Krajna i Nakło : studja i rozprawy wydane z okazji pięćdziesięciolecia gimnazjum imienia Bolesława Krzywoustego w Nakle, Nakło 1926

K. Ślaski, Granica wielkopolsko-pomorska w okresie wczesnego feudalizmu, PZ 1954, nr 1-2.

P. Szafran, Osadnictwo historycznej Krajny w XVI-XVIII wieku (1511-1772), Gdańsk 1961.

H. Zieliński, Polacy i polskość Ziemi Złotowskiej, Poznań 1949.

<http://www.wydawnictwo.apsl.edu.pl>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Krajna> (z dnia 22.11.2009)